

zmanjšuje vire finančnih sredstev za stimuliranje medvladne kooperacije in povečuje uporabo sredstev regulacije, da bi zagotovila prevlado federalnih politik (javnih zadev). Erozija federalne finančne moči in ustavnih političnih omejitev federalne regulative v sedemdesetih in osemdesetih letih je sprožila prisilni sistem federalne presumpcije nad državno in lokalno oblastjo. Ta sistem je spodbudil vladno in javno odgovornost, vendar pa državne in lokalne oblasti še nimajo dovolj ustavnih in političnih vzvodov za spremembo sistema. Kooperativni federalizem tako še ni zamenjan z novim soglasjem o federalizmu. V luči sodobnih pogojev bi lahko novo soglasje izviralo iz elementov kooperativne enakosti, tekmovalne učinkovitosti in dvojne odgovornosti.

V drugih prispevkih so zajeti še finančni, administrativni, sodni in politični vidiki (stranke). Nekateri novi aspekti so zaznavni pri obravnavi držav (federalnih enot) kot političnih skupnosti, federalno-državnih in federalno-lokalnih odnosov, federalizma in problema mest, vloge držav in lokalne oblasti v mednarodni areni in drugem. V celoti gre pravzaprav za zbornik (ki ima 150 strani) o razvoju in perspektivah ameriškega federalizma. 496. zvezek Analov (March 88)⁴ je bil posvečen ustavnosti držav v federalnem sistemu, kar samo dokazuje, da je tematika federalizma vendarle ena od stalnic te revije.

Marjan Brezovšek

ANTON GRIZOLD

Militarizacija in vojaškoindustrijski kompleks

(študija primera ZDA)

(Izd. Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana, 1990, 198 str.)

Pozornejše branje Grizoldove razprave, izšla je kot dvojna številka ČKZ (134/134,

⁴ I. D. Duchacek, State constitutional law in comparative perspective; L. M. Fiedman, State constitutions in historical perspective; J. Kincaid, State constitutions in the federal system itd.

1990), omogoča jasnejše in nazornejše razumevanje vprašanj in dilem o in ob demilitarizaciji (Slovenije) in še o čem.

Avtor je svojo študijo zasnoval v dveh delih. Drugega je razčlenil, tako da pravzaprav lahko govorimo o treh vsebinskih sklopih.

V prvem delu obravnava obrambo kot (avtonomno) področje družbenega življenja. Ta vsebinski sklep se ukvarja predvsem z definiranjem temeljnega kategorialnega aparata in predstavitvijo geneze pojma militarizem ter stališč sovjetskih, jugoslovanskih in zahodnih avtorjev do militarizma. Tako definira termine: militarizacija, militarizem, vojaškoindustrijski kompleks, vojaškoobrambna dejavnost, obrambni sistem in vojaški sistem. Morebiti bi bilo primerno opredeliti termin vojaška organizacija (izpeljanke, ki jih uporablja: državna vojaška organizacija, profesionalna vojaška organizacija), čeprav je v nadaljevanju njegova širša definicija.

Temeljno avtorjevo izhodišče je spoznanje, da proces pluralnosti kot zakonitosti v razvoju človeške družbe opredeljuje tudi potrebo po obstoju vojaškoobrambne dejavnosti sodobnih držav. Kot kaže praksa v sodobnih družbah, je vojaška organizacija glavni nosilec te dejavnosti in je hkrati sestavni del aparata države. Ob tem pa ni nujno, da ima državna vojaška organizacija s svojim osrednjim mestom v instituciji obrambnega sistema tudi bistven vpliv na družbo. Vendar pa visoka stopnja razvoja proizvodjalnih sil za vojaške namene in intenzivno pripravljanje držav že v miru za morebitno vodenje vojne v precejšnji meri ustvarjata objektivne predpostavke, da državna vojaška organizacija teži k doseganju svojih lastnih ciljev v družbi.

Takšen pojav se običajno opredeli kot militarizacija, z njim se pa opisujejo procesi krepitve vojaškega dejavnika znotraj političnih sistemov v sodobnih državah. Ti potem v določenih okoliščinah celo odločilno usmerjajo državno politiko in si na ta način pridobivajo vlogo enega najvažnejših dejavnikov pri oblikovanju ter tudi uresničevanju političnih in preostalih ciljev določene države.

Proces militarizacije, kot ugotavlja avtor, naj bi tako ustvarjal primerne razmere za nastanek militarizma in VIK, dveh pojavov,

ki ju v sodobnih družbah najpogosteje označujejo kot negativna.

Prvi del knjige, v katerem obravnava vojaškoobrambno dejavnost kot področje družbenega delovanja in njeno strukturno povezanost s pojavom militarizacije in militarizma, avtor sklene z ugotovitvijo, da je treba omenjena pojava proučevati z dveh ravni.

Po eni strani gre za strukturni vidik, ki naj bi predvsem pokazal vsebino odnosa med profesionalnim delom vojaške organizacije in politično pomembnimi skupinami v državnem aparatu. Drugi, t. j. kolikostni vidik, pa kaže obseg finančnih, materialnih, tehničnih in drugih sredstev, ki so na razpolago vojaški organizaciji države. Za oba vidika pravi, da omogočata večji in pomembnejši vpliv in moč vojaškega dejavnika pri usmerjanju družbenega življenja, kolikor močnejši je položaj »vojaških profesionalcev« v družbi, in toliko večji je obseg sredstev, namenjenih vojaški organizaciji.

Potem ko v prvem delu študije dr. Grizold predstavi in definira osnovne pojme, da bomo pač vedeli, o čem se pogovarjamo, (sic.) nam v drugem delu predstavi študijo pojavov militarizacije in VIK v ZDA. Proučevanje teh pojavov v ZDA je po njegovem mnenju pomembno in nazorno zato, ker je moč s pojasnjevanjem teženj, ki vodijo k militarizaciji ameriške družbe, boljše razumevanje položaja in vloge ZDA v mednarodni skupnosti, zlasti v procesu globalnega oboroževanja in v preostalih procesih, kjer je vpliv ZDA nedvomno izredno velik.

V prvem sklopu avtor natančno in pregledno predstavi vojaški sistem ZDA, obseg, funkcijo in povezanost ameriških oboroženih sil in institucij, ki vplivajo na vsebino in sprejemanje obrambne politike ter stalno krepitev vojaškoobrambne dejavnosti v ZDA, predvsem od druge svetovne vojne dalje.

Z vrsto podatkov, tabel in prikazov predstavi srhljive razsežnosti ameriških oboroženih sil in vojaškoobrambne dejavnosti. Tako npr. vidimo, da so vojaškoobrambne zadeve zdaleč največja postavka v vzevnem proračunu in da relativno velik del ameriške populacije veže svoj obstoj na vojaškoobrambno dejavnost (v obdobju 1976–1985 je posredno delalo za vojaške namene 13,5 milijonov Američanov oz. 17% celotne delovne sile ZDA v tem obdobju) in na ta

način objektivno prispeva k utrjevanju položaja vojaškega aparata v ameriški družbi.

Iz predstavitve predvsem formalnih institucij (predsednik ZDA, svet za nacionalno varnost, obrambno in zunanje ministrstvo, obveščevalne službe in kongres) ameriške družbe, ki odločajo o obrambni politiki, se jasno vidijo izredna prepletenost mehanizma odločanja, velika soodvisnost subjektivnih odločanj in dejstev, da pravzaprav le majhen del nosilcev najvišjih funkcij in položajev dejansko sprejema odločitve. Najpomembnejšo vlogo in v bistvu tudi zadnjo besedo pri tem ima predsednik ZDA. Distribucija moči pri sprejemanju političnih in varnostnih odločitev (predsednik, njegovi svetovaici in najvišji državni uradniki ter predsedniki najvplivnejših korporacij) pa daje vedeti, da najverjetneje obstaja relativno ozka družbena skupina, ki ima, gledano z globalnega ameriškega vidika, položaj in vlogo »vladajoče elite«.

Izhajajoč iz teh spoznanj in na podlagi številnih kazalnikov o obsegu in strukturi vojaške organizacije in vojaškoobrambne dejavnosti v ZDA avtor ugotavlja, da je danes osrednji element zvezne države in celotne ameriške družbe prav vojaški aparat.

V drugem sklopu pa avtor tematsko opredeli VIK v ZDA ter prikaže družbeno-zgodovinsko pogojenost njegovega nastanka. Zatem razčleni vlogo podjetij, ki proizvajajo za vojaške namene, in prouči delovanje VIK-a.

Kot termin se VIK zelo pogosto pojavlja v literaturi, z njim pa se predvsem označuje konkretna praksa, ko se zaradi vojaškoobrambnih priprav vojaška organizacija navezuje na tisti del gospodarstva, ki načrtuje, proizvaja in nabavlja proizvode za vojaške namene. Gre torej za povezavo profesionalnega dela vojaške organizacije države s tistim delom nacionalnega gospodarstva, ki jo oskrbuje. Ta pojav pa po avtorjevem mnenju ni v celoti oziroma že vnaprej negativen z vidika družbe kot celote. Vendar sta obstoj in rast vojaškoobrambne dejavnosti stalna možnost, da delni skupni interes nosilcev te dejavnosti doseže tolikšno stopnjo medsebojne odvisnosti, ko začne kot cilj svojega delovanja postavljati povečevanje in delovanje vojaškega sistema kot najpomembnejšega dela družbenega življenja. Takrat pa seveda govorimo o negativni družbeni vlogi VIK-a.

V zadnjem delu knjige opozorimo še na dve misli, značilni (in tudi temeljni) za Grizoldovo razpravo.

Prva je ta, da delovanje VIK-a strukturno omogoča vojaškemu aparatu krepiti njegov vpliv v ameriški družbi, in sicer normativno (z zagotavljanjem vodilne vloge vojaške organizacije v eni najpomembnejših dejavnosti v družbi) in družbenopolitično (odločitve o najpomembnejših vprašanih ZDA vsebujejo tudi interese in cilje oboroženih sil, ki tako vplivajo na razvoj celotne ameriške družbe).

Druga pa je, da po avtorjevem mnenju militarizem kot realni odnos med državno vojaško organizacijo in globalno družbo v ZDA ne obstaja, čeprav pa njegovega nastanka ne izključuje, sploh ob različnih spremembah v mednarodnem okolju in tudi v ZDA.

Študija dr. Grizolda, v kateri utemeljuje vojaškoobrambno dejavnost kot avtonomni del obstoječe družbene delitve dela v večini sodobnih držav, je pomemben, tehten in vidnejši prispevek slovenskega vojaškega družboslovja k razumevanju globalnih vojaških tem in tudi tistih specifičnih.

Opozori nas na omejenost (globalnih in lokalnih) demilitarizacijskih in mirovnih prizadevanj z neizprosno logiko obstoja in prepletenosti vojaške, ekonomske in politične elite; s pomočjo študije jasneje spoznamo delovanje zapletenega in razvejanega političnega in vojaškega sistema ZDA, opazno pa tudi pripomore razčiščevati terminološke nejasnosti pri aktualnem vojaškoobramboslovnem besedišču.

Milan Jazbec

LESLIE SKLAIR

Sociologija globalnega sistema

Knjižna zbirka: Družbene spremembe v globalni perspektivi

(Sociology of the Global System, London: Harvester Wheatsheaf, 1991, 269 str.)

Ravnokar je izšla knjiga, ki zasluži pozornost v dveh smislih. Po eni strani Leslie

Sklair, sociolog na London School of Economics and Political Science, v njej predstavlja svoj prispevek k sociološki zasnovi proučevanja družbe v svetu, tj. kot globalnega družbenega sistema. Po drugi strani pa na to delo lahko gledamo tudi kot na prvo študijo, s katero založba Harvester Wheatsheaf začenja izdajati novo knjižno zbirko, ki je posvečena sodobnim družbenim spremembam in problemom »v globalni perspektivi«. Oboje pa je zelo primeren odziv na objektivne družbene spremembe, na katere družbene znanosti nasploh že zapozneno reagirajo. Vrsta znakov kaže, da se nakazuje razmah novega področja sociološkega raziskovanja, ki ga nekateri označujejo kot »globalno sociologijo«. Sklair pa svojo knjigo predstavlja kot korak k »sociologiji globalnega sistema«. Lotevanje novega področja pa ni le mikavno in privlačno, temveč je obenem tudi toliko težja naloga za tiste, ki se med prvimi spopadejo z njim.

V takšnih primerih si vsak avtor poišče določene navezne točke v že razpoložljivem znanju, pač tam, kjer bodisi osebno ali pa disciplinarno najde najbližjo ali najtrdnejšo oporo. Sklair je to knjigo začel pisati na podlagi svojega predhodnega raziskovanja transnacionalnih korporacij – še zlasti v državah v razvoju. Njegovo širše področje delovanja, ki se močno izraža tudi v tej študiji, pa je »sociologija razvoja«. Glede na to je razumljivo, da knjiga – prav s teh dveh vidikov – vključuje zelo bogato gradivo iz njegovega terenskega raziskovanja v afriških državah, na Kitajskem, v Mehiki in drugod. Sociologija razvoja danes na Zahodu nasploh pretežno obravnava problematiko držav tretjega sveta in njihov obrobni položaj ter odvisnost od svetovnega jedra. Na ta način se sociologija razvoja približa obravnavi svetovnega oz. globalnega sistema. Kljub temu pa gre vendarle za dva različna pristopa, tako da bi bralec lahko pričakoval, da bo pod naslovom sociologija globalnega sistema avtor več pozornosti posvetil integralni predstavitvi tega sistema in (ali) procesom (integracije), ki ga vzpostavljajo in utrjujejo.

Tako se izkaže, da je knjiga najbogatejša glede na številna konkretna, empirična spoznanja, ki zadevajo transnacionalne korporacije. Te vsekakor sodijo v takšno delo,